

I. A. Ionin

KOKŁUS

Kudymkar
1935
Okrizdat

Koklus—zaraznəj sogət

Zaraznəj sogəttelez kolasıñ mukəddes, kъз воşпь piştı, аву seteəm opasnəjəş, къзи miже çelaqdsə kokalam askadə. Seteəm sogəttelez kъз skarlatına, difteria, şo esə suvtənъ grəzaən, çelaqlə no peşşənъ ena sogəttelezkət mijan eməş una meraez: pozə kerňa sogət padmətana privivkaez, sogaliş çelaqdsə kolə jansətnъ zdorovəj çelaq dъniş i vodtətnъ bołniçaq, kerənъ kerkuyn dezinfekcia, kədañn olis sogalişs, dezinfi- cirujtənъ siz-zə i vədəs paşkəmsə da xlamsə, kədnija vəlisə eta kerkuyn, i.s. 03.

Opasnoşsə eta sogətlis bura tədənъ ne toko nija, kədnə uzalənъ jaşliezyn i mədik çelaq ker- kuezyn, no i tədənъ aşnys aj-mamys. Mukəd aj- mamys da uzalişsez çelaq kerkueziş suənъ: sto koklus-pə avu seteəm opasnəj, kъz skarlatına da difteria. Etaž baitənъ sijən, myla esə una oz ve- zərtə koklus jyliş.

Koklus sogətlən pondətçəm

Zaraznəj çelaq sogəttelez kolasıñ koklus med bura vermə əta-məd berdə kutçışnъ, sija zañ-

majtə med ьзыт mesta. Къзі вошпь skarlaṭına i qışteria, to nija ne siž çoza rozqitçən pçelad kerküñ, kъz koklus. Çelad kerküñ kъzi ətik pondas sogavpь koklusən, to sъvərşaq i mədikkez çoza pondən pь, sogavpь. Unažk uzałışsez çelad kerküñ tədən pь, sto piştı kokaləm vərşan çasto sogalən pь koklusən, keda əddən sırpta vermə ətik çelaqşan kuçışpь mədiklə i sъvərşan una əddən pondən pь sogavpь ətik kadə, a etaşan pozə ruktən pь, sto koklus eta zaraznəj sogət, i çelaqbs bura şetçən pь eta sogətlə.

Koklusən vermasə sogavpь pərişsez i tommez, i ղelki şvezəj kagaez vermasə zarazitçən pь. No şotaki gýrişses da çelaqbs, kədnələ toko esə kuim teliş, sogalən pь soça. A kvaṭəz telişşan çelad burazb sogalən pь koklusnas, a esə burazb sogalən pь ətik voşaq i kuim voəz.

Koklusşan kuləm

Mijan soveckəj sojuzas zaraznəj sogətteznas i koklusnas sogalən pь i kulən pь jeeazb Carskəj Roşsiá şərti. Medvə çelaqbs ez sogalə da ez kulə, mijan stranaas soveckəj vlaşən nuətçə sañitaro-ozdorovişen pь, uzałış otiirlən burmətçə materialnəj polozenqoys, lebtisə kulturaqs da velyts uzałışlən.

Eta zaraznəj sogəttez mijanlə kołçcisə carskəj strojşan, vədsən nijə mijə egə esə vermə vyrətnpь. Mijan ožə əni suvtə setəəm zadaça, medvə uṇiçtozitn pь vədəs zaraznəj sogəttezsə i siž-zə koklusse. Koklusşanas vermən pь kuvn pь 6 procen-

тәз (къзі sogalisə şo mort dak пь kolasiş ver-mənъ kuvnъ kvał mort).

Koklusşaңas burazъk kulənъ posñi çelad: къпът uçətžyk kaga, sъпът opasnəjzъk eta sogətſs. Kət vit voşa gъrişzъk çeladъs jeeazъk kulənъ eta sogətšan, no şorovno qımaşış kaga-es kolasын kuləmъs unazъk, nezeли skarlaştınaşaň da difteriaşaň.

Koklusъs opasnəj ne toko mijan çelad olan-lə, no aj-mamъslə oz şet uzavnъ. Sogaliş çelad-dezlən aj-mamъs çapkənъ assinъs uzsə da dəzirajtənъ sogaliş çeladſə. I siž koklusъs boştə uzalışlış una kadsə zavodъn — stanokkez dъniş, a sovxozъn i kolxozъn—ъvezliş... Kədna dəzirajtənъ sogaliş çeladſə (unazъksə mammez), nylə şetçə bjuleten-i straxkassa nylə tъntə denga, tъmda nija oزъk verməlisə sedtъnъ.

Vot myla uzalissezlə jaşliezъn oz kov lezńy koklusəs jaşliə. Kъzi loas jaşlın koklus, to sijə sek-zə kolə panəvtńy. Kokluskət peşşəm otsalə krepitńy çeladlış zdorovjo da uz xozajstvoyn. Medvъ praviļno nuətnъ peşşəm uz kokluskət, kolə vezərtńy kъeəm seteəm sogət koklus da kъz sijən zaražitçənъ.

Къз zaražitçənъ koklusən

Mijə baitim-ni koklus-əddən zaraznəj sogət, kədaən sogalənъ çelad. Eta sogətſs loə paloçka formaas mikrovşaň, i suənъ sijə seteəm qımən, kəda uçonəjys sijə azzis—Bordə da Zangu paloçka. Koklusnəj mikrovъs olə krakətъn, kədə

şəvzə sogaliş kagaes. Kər koklusən sogalişbs kaslajtə, nylən dułs rezşə, a ətlañn dułskət rezşənə mikrobbes, kədnaşaç pondənə sogavnp zdorovəj morttes. A niya zaražitçənə siş, kər zdorovəj çelaqbs matən olənə da lolalənə votokezən zaražitəm vozduknas. Etaç i zaražitçəməs suşə kaplia sposobən. Zaražitçənə i məd-nəz kuiməz mortşan, ne sogalişbsşan, a zdorovəj mortşan, kəda vovlə sogalişbs dənə. Ena morttes vermənə zarazasə nəvətnə aslanbs paşkəmən, kər nylə rezşas krakətbs, kədə şəlalə sogaliş mortbs. Etaç koklusnas zaražitçənə jecə, toko sek zaražitçənə, kər zdorovəj mortbs vovlas sogalişbs dənə, a səvərən munas zdorovəjbs dənə sija-zə kerkuyn. Boştam primer: kəzi pəstunqə sogaliş kagaes dənşanı munas zdorovəjjes dənə, sek sija vermas zaražitnən nijəsijənzə sogətnas. Kokluslən jılana mikrovbs, nədər olana mikrov, sija çoza kulə ne mortbs organizmən (vozdükas). Vot myla uzalişsez çelaq kerkeziş, kədna bergalənən sogalişsez dənən oz vermə nəvətnən koklusnəj zarazasə mədiklaə. I siş med bura koklusnas zaražitçənə sek, kər sogaliş çelaqbs olənə ətlañn zdorovəjjezkət.

Koklus—dər kışsana sogət i dər kezə sogaliş mortbs loə zaraznəjən. Zaraznəjən mortbs ləddisə noldas lun dərçi, kaslajtnən pondətçəmşan. Noldas lun vərşan on vermə zaražitçənən kət və i eə kaslajtis sogalişbs.

Çelaqbs, kədna sogalisə-ni koklusən, niya seşşa sogavnp oz-ni pondə etən sogətnas. Kəz su-ənə, sylən avu seşşa vospriimçivoşbs sija sogətə.

Къз sogalənъ koklusnas çelađas

Неazzana kad sogat'slən. Zarazitçəm vərgyn çelađas sogavnp pondənپ ңe srazu, a çulalas kad, kər esə i ңem oz tədçə. Etə kadsə su-ənъ ңeazzana kadən, a natodıl kylən suənъ „inkubacionnəj period“.

Koklusən zaražitçəm vərgyn inkubacionnəj periodas kbsşə kık ңedəla, a kər i ətik ңedəla.

Pondətçan kad sogat'slən. (Kataralnəj period). Zarazitçəm vərşaças, kər çulalas ətik ңeto kık ңedəla, sogalişlən pondətçənъ ionъ med ozzə priznakkez: nasmoka, kəs kasel, ңe soça i ңesjət, unazıksə lebtışə zar, no vermə ionъ i žartəg. Kagabs loə kapriznəj, əstə assis appetitsə da uməla użə. Eteəm priznakkes siż-zə ɵvlənъ i grippən sogalikə. Kagasə pondənъ leçitnъ setəəm լekarstvoezən, kyeemən leçitənъ gripp: gorçicnikkezən, piżətəm jələn juktalənъ. No etən əddən doltsə on ker kagaßslə, kyzı sija sogalə koklusən. Etaşan pozə tədnı-ñi, sto kagaßslən koklus, a ңe gripp. Kaslajtəməs zəgəñikən sodə (burazıksə ojən) da vuzə xarakter-nəj koklusnəj pristuppezə, kəda vərşaŋ kagaßlən munə ңuzətəmən dułs. Nuzaləmən duł munəməs—vaznəj priznak kokluslən, mədik kasel-lez kostə posnit çelađlən etəəm dułs avu. Tədnı sogət, kər kokluslən kataralnəj period — şəkət. Etaşan oz kov vunətnъ setəəm momenttez, kər ətlaaşlis zdorovəj kaga koklusnəjkət. Kyzı ətla-aşləm vərşaŋ çulalas ətik-kık ңedəla da ponda-

se Ionъ oзlaңын viшtaлem priznakkes, to tujə su-
nъ, sto sija sogalə koklusən.

Medvъ oзzék tədnъ kagasə, sto sija sogalə koklusən, sylis voštənъ vižətnъ krakətſə. Kъzi krakətſis azzasə koklusnəj paločkaez, to kaga sogalə koklusən. Etaž vižətnъ pozə toko labaratoriaň. Kataralnəj period kokluslən çulaləkъ qədəl gəgər, a nimaşan kagaezlən jecəz-
kən, no mukəd poraas vermas kışşyńvъ vədsə teliş.

K a s l a j t a n p r i s t u p p e z l ė n p e r i o d .
Kataralnəj period vərşaq pondətçə period kas-
lajtan pristuppezlən, alı, kъz sijə suənъ, konvul-
şivnəj period. Eta periodbən kaslajtəmbslən pris-
tuppes setəam tipiçnəjəş, qelki aşnəs mammeznəs
soraştəg tədənъ sogətsə aslanıs kagaliş.

Kytçəz esə kagaıslən avuəş kaseļa pristup-
pez, sek vevdərşaq vižətəmən kagaıs rovno kъz
zdorovəj, toko sylən qevna ryktəm şinvanıs:
kagaıs bura orsə mədik çelaqqəzkət qeto ətnas
aslas çacaezən. Kər pondasə Ionъ kaslajtan pri-
stuppez, sija çapkə vədsə çacaezsə, loə bezsporo-
kojnəjən i on vermъ te sijə nemən sek vurətnъ.
Əddən coza loə moros ryeçəq eək kaseļ i ka-
gaıs pondə vədsən morosnas ryeđna lolavnъ.
Lolalə sutqaləmən, sek gortańş ızmıtçə, i ru-
bs seti munə şekyla. Lolbstəm vərşaq vəra loə
kaseļ, i siž unapəv, sogət şərti, kъz sija munə kok-
nita qeto şekyla, ovla 2-şaq—5-əz.

Kər kagaıs şemdas, sek roza sylən ləzətə,
şinnez loənъ viryn, əmşis tycişə kyləs. Eta ka-
də aj-mambs qeto uzalişsez jaşlieziş i mədik

çelad kerkuezis povzəp, sto kagaabs pədas. No vot loə medbərja, vyna kasellən pristup. Kəda vəgən şəvzişşə suk, nuzalana duł. Kər i ovlə siž, sto kagaabs əsə, a səvəgən vəliş bura lovzişə. Roza ləzətəmbs vürgə, kaga buraşə i çoza mış kaga vəra kutçişə orsnb çacaezən nəto vodə uznə, kyzı kaslajtan pristup sijə əddən təzətis.

Pristup kadə kagaabs nəsoça kurtçalə assis kəvsə, i kəv uvdəras sylən loə pjatno, kəda suşə jazvaokən. Kər kagasə pondam vizətnə, dak sylis kolə neprimenno vizətnə kəvsə, kyzı em sylən kylas jazvaok, sek pozə viştavnb, sto sija sogalə koklusən

Koklusa kagaabslış kər kəvsə ali uçətik k'yvoksə nırstan spadelən nətcə pañokən, sek sija pondə kaslajtnə, kyz suənə, loə kaseł pristup şemdə. Kər pondan vizətnə kagaabslış gorssə, sylən loə siž-zə kaseł pristup. A mədik sogətəz dyrni eta oz ovlb. Konvulşivnəj periodəs kışşə kık ədəlaşaŋ i nəl ədəlaşaŋ, a səvəgən pondətçə veşkalan period.

Veşkalan period. Kər konvulşivnəj periodəs pondas çulavnb, sek kaseł pristuppez tozo zagvub pondən əsnə i şəkət jecəazkəş loənə. Kagaabs zagənika pondətçə veşkavnb, pondə vermən şojnb, loə on i zagvub əvənə vədəs priznakkez koklusəslən.

Eta periodəs kışşə kık ədəla gəgər, a kər i vəldsa təlişən.

Koklusşan sogmən mədik sogətəz. Koklusşan vermasə sogmən i mədik sogətəz. Əddən opasnəjən ləddişşə vospaşenpo

тъезлән (logkoezlən), кәда kagasə vermas vijń. Eta şekъt sogətəs ovłə çozazık nımaşış kagaez-lən, kәda loә med ызъt priçinaәn koklusnəj ka-ga kulikə.

Тъезләn vospaleşqo vermə lony sek, kәr kok-lusbs lollalan tujjezsə slabəjşətə. Koklusnəj pa-loçka strəjdə nılg da ңeznəj ovoloçkaesə vevdə-riş lollalana tujjezsə (gortan, bronxiez) i setən loә zubıt, kәr i nylən kuləm.

Etaşaq i loә tъezlən vospaleşqoys, kәda eæk-zıka ovłə konvułsivnəj periodı.

Kaslajtikə, kәr kagaabs əddən bura piçkişə vermas sek nıriş kotərtň vir, loktə virbş şin-nezə da petə veşkъt kiskaas ətəraşşanas. Koklus kosta sogmənъ grъzaez pakyn, gəgyn, a kәr i ki-kok pondə ojtələn kъskavň, ңelki toko soça, sotə kikok paralıçən. Əddən opasnəj koklusşan sogmənъ sogətən ıbddişşə gorslən ьzmitçəm, kәda vermas sogmənъ şemdikas. Posnit çeladşə gors ьzmitçəməs vermas pədtňnъ seteəm sluçajjezyn, kәr koklusnəj pristupys konçajtçə kaga kuləmən.

Koklus kosta kaga berdə vermasə kutçışň mədik zaraznəj sogəttesz. Koklus uməltə kagasə, çintə organizmliş pessəm mədik sogətteskət. Nəm baitň, sostojaqno seteəm kagalən loә əddən şekъt, kәr setçə ətlaaşə e8ə mədik sogət.

Əddən opasno sek, kәr kaga sogalə drug koklusən da korjukaən. Koklusbs da korjukaabs çoza uməltənъ kagasə, çintə sibliş vınsə. Kәr kagaabs drug sogalə koklusən da korjukaən, sek eækzıka oslozqənqoey i əddən çasto ovłə tъez-lən vospaleşqo. Koklusnəj kagaəs kolə beregitň-

medvь sija sek-zə ez pondь i sogavny körjukaen. Koklusnəj kagaez korjukaen sogalikə nə soça kulənъ.

Koklusəs veşkətəm

Veşkətnь koklussə eməs una lekarstvəez, no vədənnəs niya koklusən sogalikə ozə şetə ղek्यeəm veşkətəm. Lekarstvoezən tujə veşkətnь nə koklussə, a toko med ez vuз sija mədik sogətə.

Mışaq loənъ kaslaftan pristuppez koklus kosta? Kasełs loə sışan, kər vevdəriş lolana tujjeziş əkşə suk dułs da kulə vevdərşa kuçikkəs lolalana oştæzas. Mijə tədam, kyzı gorsə şuras mədik predmet (qañ krəskaez, koskaokkez) loə ızyl kaseł, kəda kışşə setçəz, kyzəz oz pet şurəm predmetəs gorsiş. Sija-zə i loə koklus kosta. Kuləm ղilg kuçik torokkes, qeto duł suk komokkes siž-zə kiłatənъ gorsyn, kyz i mədik predmettez. Etaşaq loə kaslaftan pristup, kəda konçajtçə sek, kər kaslaftikas çecçəvtas suk dułs, qeto kuləm kuçik torres. Gors ızmıtçəməs (spazma) koklus kosta i spar-matiçeskəj ҷuzəma kasełs loə unazıksə sışan, kər əddən porazajtçə nərvnəj sistəmałs koklusnəj jaddezən (tokşinən). Medvь çintnъ lolalana tujjezliş razdrazeṇəsə, sogalişsezlə şetənъ kaseł koknətana lekarstvoez, kədnija kizertənъ əakyltçəm suk dułsə, sışsa eə şetənъ ovzəj uspokaivajusəj sredsvoez, koklus kosta əddən bura vişə vədəs nərvnəj şistəmałs da orgaṇiz-

тъс. Лекарствоеz кола шетавнъ токо враç еæk-tam шæти. Шæкъt приступ kostas, кæр kagaæs pondæ pædnъ, кола çoza primitnъ леçitan meraez, medвъ kagaiш læşætnъ lolalæmsæ. Eta ponda kolæ spaðelæn, нето pañokæn oşnъ kagañish әmæ i marla torokæn çыsъkъnъ съ әмиш dułsæ da ker-ny iskustvennæj lolalæm.

А къз kerşæ iskustvennæj lolalæm, to sija viştalæma, gizæma kniga vylæ, kæda suşæ medozzæ medicinskæj otsætæn. Kær nyrish pondis petnъ vir, sek nyræ kolæ sujyætnъ vataovæj tamponçikkez i kædna med valisæ vadæmaş perekish vodorodæn.

Къзи kagalæn kaslajtikas әsætças veşkæt kis-kæs, to oz kov sijæ sek kutçætnъ læşætnъ, a kagaæs kolæ vodtætnъ bokvylas i sija açs zagvyl pýras.

Kær kagalæn pondas gægæs græzitnъ, kæda ovlæ soça, kolæ kagaæslis kæpæmsæ kaçætnъ mar-laæn, no ne zelæta, a sÿbærgen tÿççavnъ vraçlæ.

Dozær koklusnæj sogalişsez şæræn

Dozær koglusæn soglalişsez şæræn vižæ әd-dæn ызыт znaçeñço. Къзи bur dozær kagaæs dÿnъn, sek sija çozazyk veşkalæ. Koklusnæj kaga-ezsæ kolæ vižnъ sæstæm vozdukæn. Koklusnæj kagaæz pondæ kolæ jugt zyr i setæn med vozdukæs veli sæstæm. Zyræs med ez væv kæzæt (sonytæs kolæ 17°-18° celcija şærti). Kæzæt kaddezas kolæ unazækiş tælætnъ zyræsæ, medвъ vozdukæs veli sæstæmzæk, a sonyt kaddezas әsænsæ kolæ

vişpъ pъr oştən. Kər una kagaes koklusnas sogalənъ da niјe vişpъ-kə ətləyn ʐeskъt jaşliezъn da çelad kerkuezъn i kytən uməla vezşə ruşs, to kagaes etaşaq dyr oz vermə veşkavnpъ. A etaşaq kolə viştavnpъ, sto kokołusnəj kagaezlə kolə şetnpъ bur zyr. Etijə şekkъ kernpъ kolxoznəj jaşliezъn, kytən 1-2 zyrpъ olənъ vydəs çeladıß. No kyzı kulxoznəj jaşliez uzałənъ kəzan da vundan kad kosta, kər ətərtəs sonyt, sek çelad-sə vižənъ zyrjas əddən ղedərgən. Setəm sogalişsezlə vuntırən kolə kotraşpъ ətəryp, səstəm vozdukyn, toko nə ətləyn zdorovəj kagaeskət, a janpъ kytənkə sad uvtyn da sondi sajyp, setçə-zə kerənъ topçannez, medvъ kagabslə tujis kuylınpъ. Kytən olənъ sogaliş kagaez, setən, medvъ ez vələ guttez da nommez, a kyzı eməş, to kolə niјə vijlynpъ.

Medbur leçitan lekarsto koklusnəj kagaeslə — eta səstəm vozdukyn oləm. Daze i təvnas kəzət kadas, kagasə oz tuj ətkazitpъ səstəm vozdukiş, kyzı t° nə lazmytzъk 10gradusşa celcija şərti. No, medvъ nə kypmañpъ kagabslə kəzət kadas, oz kov səstəm vozdukas ovnъ unazъk 1-3 çassə sutkiən. Mam da kaga beregitan Narkomzdravlən institut klinikały vydəs zaraznəj sogalişsez kuylən ətəryp (sondi sajyp) luntır, a təvnas veranda vylınp 1-2 ças sutkinas. No, medvъ təvnas çeladıß vəli sonyla paşaşəmaş...

Kolə-li koklusnəj sogalişsezəs vişpъ krovat vylınp? Koklusnəj sogalişsezəs oz kov vişpъ krovat vylınp, toko kolə vişpъ niјə, kədnija sogalənъ

şəkъta. No ղełki i seteəm sogalişşezsə, eəs kər em vospaßenqo tħeżlən, kolə kiez vħyin niżże pettek-tħeb səstəm vozdükə. Jašliezъn kagaezəs də-żirajtişsez da mammex, medvъ puktisə koklus-nəj čeħaq dħnə ьзът vñimaqħo.

Sogalişsəs kolə orsətn̄ya qaċċaezən, baitn̄ səkət ղewxha, laskovəja, ne ləgħetħeb sijə — vbdəs eta pondas čintn̄ya kaseļ pristuppez. No ne tokok kolə sogalişkət etx kerp̄, no medvъ koklusnəj grup-paas vəli ьзът pedagogičeskaj uż. Kolə viżetn̄sъ şərġy, medvъ sogaliş ez şəkъta użav, kədn̄a vermasə sodt̄n̄ya kaşlajtan pristuppez i kədaşa vermas şəkъta çulavn̄ya sogħetts. Vot myjshaq orsan-nez da zaqatjaez, kədn̄ija i jitšan̄n̄ şəkъt użen da coza koṭraşəmən, kolə niżże sek čapkyn̄. Seteəm zaqatjaez, kъz loto, mozaika, baitan, zaqatjaez, knejzkaez, kartinaez, resujtçyn̄ i s. oż.— vbdəs lun məd orsisə koklusnəj kagaez. Pristup kostas kagħa-slə kolə otsavn̄; pukşətn̄, neto voşn̄ ki-jə, puktyn̄ ki vylə kyməsnas, medvъ sija jurnas rŷkətaśis vħlas kaşlajtikas, a kər pondas konċi-ċxip̄ pristupxs, to kagħa-slə kolə otsavn̄ əmšís dułsə čapkyn̄, uçet kagaes oz verma ʂanżyńn̄ dułn̄sə.

Səstəm z̄g i často jərnəs-vesjan vezəmša qisżə ī səstəm olpassa qeəazx k ovħelni mədik sogħet tħix-xagħiġi kagħa-slən... Koklusnəj kagħa-slə kolə kerċ-čiex vannaez; kъz sogalikas, siż-żə i sogħav tħażżeż

Koklusnəj kagaabs şoikas, qeto pristuppez kosti çasto esə i bura əsəmşaças uməltçə i vyns sylən vyrə. A etaşan kagasə kolə verdny vyeemika (praveñnəja). Enə kagaezsə oz tuj ətmoz vişny da aəzirajtny, kyz zdorovəjjezəs, kədna oləny çelad kerkuezyn. A ena kagaez ponda kolə vərjəny natodil rezym. Koklusnəj kagaezsə, kədna əsəny, kolə verdny ղevnaən da çastozyk. I verdny kolə vəliş kaseł pristup beras, kər sija dugdas kaşlajtny. Etaž verdikas kagaabs vər şojansə oz çapkav əməsis, kyz eta vermas sogtynny, kər kagasə verdan pristup ozas.

Koklusnəj kagaeslə kolə şetavny suk da vyeema nəitəm şojan, medvə ez dojtn əməs da pięevodys. Koklusrəj kagaeslə natodil diəta, oz kov, no toko med munda kolə, şetalisə vi, fruktaz da karçış şojan. Nımaşış kagaesə oz kov dugdətny nımaşansis, kytçəz niya oz veşkalə.

Kyz dugdətny koklusən sogaləm jaşliezyn

Soveckəj medicinaın osnovnəj pravilo — eta panəvtny sogətsə, nezelı leçitny-estən vişə əddən ızыt znaçenno. Mijə baitim-ni, sto zaraznəj sogətez, kər şurasə jaşliezə, sek pondəny sogavny kagaes una, a to i vydəs. Jaşliezə əktəm una uçət kagaezsə, kədna berdə koknita kutçə zaraznəj sogətsəs, osobenno koklusys. Pozə vezartny, kyeem ozyt znaçenno profilaktiçeskəj (sogət panəvtana) izyn jaşliezyn.

Medvə panəvtny koklussə jaşliezyn, kolə tədny kyxan sija vermas rygnny jaşliezə. Vot

мъла кола бура juavпъ мамьслиш jaшлиә kagasә primittәn—ez-ли kagaabs ovъ әтлаанъ koklusen sogalissezkәt gortas, ambulatoriaan i s. oz. No eta juasanbs sek toko loas bur, kәr mambs pondas tәdnъ, къеәт ызыт znaçenqo viзә әтлаашләmbs koklusnәj kagaaskәt. Mammes, kәdnija тәdәnъ sañitariasә, nija ңекәr așnъs oz vajetә kagasә jaшлиә, къзи tәdәnъ, sto kagaaslәn em zaraznәj sogәt. Medvъ mammes așnъs viшtalisә kagaabs jyliş, sek kolә nъ kolasыn пәвәtnъ sañitarno-kulturnәj uз. Eta uzbs ne toko vraçcezelәn, no i sestraezlәn da въд uзалишләn jaşlyн. Kagasә jaшлиә primitikә kolә въdәs peslynъ, viзәtnъ da mamьслиш juashnъ.

Мыj-zә pondas kernъ uзалиш jaшлиш, къзи primitikas tәdas, sto kagaabs әтлаashlis koklusnәj kagakәt ambulatoriaan ңето kytәn mәdiklaan? Seteәm kagasә tujә primitnъ jaшлиә, no toko kolә sijә sek-zә jansәtnъ izołatorә. Izołatoras kagasә kolә viшnъ ne jeeazyk 14 lunsha, kәrşan sija әтлаashlis sogaliş kagaaskәt.

Къзи kagaabs eta kadә ez pondъ sogavnъ koklusnas, sek pozә vajetnъ әтлаә zedorovәjjes dъnә. Къзи pondas sogavnъ, sek sijә zedorovәj kagasә dъnә oz lezә veşkavtәззис.

Къзи ašvras bolniçaa primitikә ili jaшлиә primitam bәrşan kazalasә koklusen sogalan kagasә, sek-zә sijә kolә kagaabs kolasiş inđynъ bәr gortas. A ostalnәj kagaezsә, kәdnә dъniş azzisә sogalişsә, nijә kolә izołirujtnъ mәddez dъniş 14 lun kezә (neazzana kad sogatlәn). Ne sogaliş kagasә primitnъ seşsa oz tuj sija gruppaә.

Sogaliş kagasə jaşlıə primitn̄ oz tuj, kъtçəz pnyən̄ oz çulav 40 lun kaseł pondətçəmşən̄. No etaz tujə kern̄ sek, kər toko ətik kaga sogalə. A kər una sogalən̄, to sek jaşlias nijə jansətən̄ ətlaə vədəs scgalişsesə zdorovəjjəs dəniş. Kokl̄ısnəj gruppasə, kər jansətən̄ zdorovəjjəs dəniş, sek nijə kolə izolirujtn̄ da vîz̄t̄ natodil dozor n̄ şərən̄.

Dəzirajtn̄ koklusnəj kagaezsə kolən̄ torja uəalişsez, kədəna medv̄ ez vetlə zdorovəjjəs dənə. Sogaliş kagaezsə ne toko kolə jansətn̄ torja zyrjə, no medv̄ nija ətəras petalisə mədik ьvəsət, a ne ətikət zdorovəjjeskət. A kъzi torja ьvəsəs avi, to koklusnəj kagaezsə, kər novjətən̄ əflasa ьvəsəttis, sek kolə rozasə vevt̄t̄n̄ çəskətən̄, qeto prostyqaən̄, tədəv̄ kaslajtikas ez rez vədləə zarazasə. Kagasə, kəda ətlaən̄ clis qeto azzışlis sogalişbskət, da ez pondə sogavn̄, to sijə oz tuj ətlaavn̄ sogalişsezskət. No i setəəm kagasə, kъtçəz oz çulav 14 lun, tozo oz tuj ətlaavn̄ zdorovəjjezskət. A sijə kolə inđn̄p̄ gor-tas, qeto izolirujtn̄ 14 lun kezə, qeażzana kad kezə.

Kər pondas jaşlın̄ lən̄, javitçən̄ koklus, to əzinfekciabs sek-zə oz kerşə. Kolə zyrse vyeəmika səstəmtn̄, tələtn̄ zyrsis olpaşsə i aşsə kagasə vîz̄n̄ səstəm ru vylən̄, çastozyk vezn̄ olpaşsə da jərnəs vesjansə. Ena pravile-ezən tujə vîj̄n̄ koklusnəj mikrobsə da dugdətn̄ zarazitçəmsə, sesşa oz pondə zarazitçən̄ mədikkəs.

Personal, kəda obsluzivajtə çəladəsə, kər nija

ətlaaşlasə koklusnəj çəladkət ne jaşlıy, uz vylə jaşlıə leşşə sek, kər niya pondasə sobludajtnp gigieñiceskəj usloviaezi (mədik plaqtoə paştasnp jaşlıy, kiez mişşəp, roza mişşəp i siž. ož). Ovlənə setəəm sluçajjez, kər aşpəs uzalişses jaşlıis pondənə sogavnp koklusən i nylis sogətsə coza tədnə oz poz, niya sogalənə koknita. Setəəm morttes ovłənə sogət roznitishsezən çəlaq kolasən, kədnija dypnən niya uzalən. Medvə ena morttesşən ez pondə sogavnp çəlaqbs, kolə sobludajtnp to kyeəm meraez: kər uzalişsezlən jaşliis loas nasmoka, qeto kaseł (kət ne koklusnəj) i kər uzalişsez ətlaaşənə çəladkət, kolə medvə niya kysalisə marlevəj maska, kəda vevtə əm da nyr i etiən padmətə zarazalıs roznitçəm. Maska tujə pozə nyr i əm kərtavnp marlevəj çəvjanən.

Kızi uzalişsez jaşlieziş pondasə sogavnp koklusən, nylə kolə setiş munnp setçəz, kycəz niya ozə veşkalə (kvat qədel vylə).

Çəlaq kokaləm koklusış beregitçəm ponda

Çəlaq kolasən koklus panəvtəm ponda vəzən-ni peslisə çəlaqsə kokavnp. No esə əni ozə şetə niya bur rezultattez, a etaşən paşkyla oz i nuətçə.

Əni koklus panəvtəm ponda çəlaqsə kokalən, no 3-4 qədel bərşən çəlaqbs vəra vermasə sogavnp koklusən.

Eta kokaləm kerşə siž, sto çəlaqsə, kədnija ətlaaşlısə koklusnəj sogalişsezkət, lezənə virliş

şvorotka ɳeto aşsə virsə gryiş morttezliş, kə-d-nija ozyk sogalisə koklusən. Gryiş mort vir şvorotka ɳeməs vessestvoezi, kədnija i dug-dətənə koklusən sogaləmsə. Kər mijə lezamə vir şvorotka, ɳeto aşsə virsə morttezliş çelaqlə, to ne pır eta dugdətə koklusən sogaləmsə. No kər çelaqəs pondasə sogavnə koklusən, to kə-də kokalisə, nylən koknitzəka çulalə sogətəs ɳezeli kokavtəməslən.

Zdorovşətan meraez

Beregitnə çelaqəsə koklus sogaləmşaɳ — eta zadaçaabs abu koknit, no etijə kerň vura pozə.

Viştaləm meropriatiaeza jaşlıyn kolə kerň setəəm usloviaeze kagaabs ponda, kəda dırgı sylən orgaçizməs lois-vb vynazək, a etəsan ez pondv-vb şetçynə zaraznəj sogəttelezlə.

Eta ponda kolə bur dəzər, bur şojan, da vycəm sanitarno-gigieničeskəj usloviaeze. Kыnyt burzək usloviaeze kagaalə jaşlıyn i mədik çelaq kerkuezən, sypnəm jeeazək kagaes sogalənə zaraznəj sogəttelezən. Bödənlə tədsəa zdorovşətanə meraezləg ɳekyəəm privivkaezen on verimə dug-dətnə zaraznəj sogəttelezsə çelaq kerkuezən. Zdorovəj rezim da zdorovəj obstanovka ena içrez-deñdəezən loənə peşşəmən çelaq zaraznəj sogət-tezkət da koklusən.

Çeļad zdorovjo ponda peşşəm revo- luciaəz da soveckəj vlaş dyrni

Kagaes, raboçejjezlən da kreşşanalən carskəj roşśia dyrni olisə əddən şəkəta: medicinalən otsaləməs vəli suvtətəma uməla; mam da çeļad bereditana uçrezdənqoez sek esə ez vələ; kuləməs da sogaləməs kagaes kolasınp ızalış jəz-ıslən vəlisə əddən una, pozə viştavnp, sto revoluciaəz kagaes godəzzis kuvlisə $\frac{1}{4}$ -şa unazık. Bur dəzərən i medicina otsaləmən połzujtçisə tokonija, kinlən aj-maməs olisə bogatəja.

Soveckəj vlaşbs da soveckəi zdravokraqeñ-ñoys ızalış otişsə zdorovjo bereditan ızə, kəskəmən siş suvtətisə, sto ızalış otişsə aşnəs pondisə peşşənp çeļad sogattezkət da kuləmnas, i una vermisə kernə etija ızınp; əni çeļadbs kulənə kəkişən jeeazık, kəz kuvlisə carskəj roşśia-ss dyrni, çeļadbs sogavnp pondisə jeeazık; ızalış otişsə pondisə ovnp dyrzık, i çeļadbs nylən vədmə unazık.

Çeļad zdorovşətəmən ızılt znaçenço vişşə socialistiçeskəja vədəs narodnəj xəzajstvosə suvtətəmən — industrializacia stranaınp i kollektivizacia şelşkəj xəzajstvoınp. Kəz mijan vədmənən gorodın da posadınp xəzajstvolən socialistiçeskəj formaez, siş-zə mijan sodənə da Jonmənən çeļadlən uçrezdənqoez — jaşliez, oçaggez, çeļadlən saddez, sanatoriaez, konsultaciez, skolaez i una mədik kulturno-výtovəj uçrezdənqoez. Əddən otən mijan paşkalis jaşlezlən orqanizujtçəm-

RSFSR karrezyn jašełnəj kojkaez pervəj vitvoşa uzyń bıdmışa 32 000-şan 200 000-əz. Posadıny kojkaez sodisə 190 000-şan 1928 voə 3146200-əz 1932 voə.

1933 voə planırujtəm kojkaezsə soddıny RSFSR şezonnəj jaşliezyn 4 400 000-əz. Sovetkəj sojuz-ətnasa strana mırıny, kytən puktişə sümnda vñimanqo da uz zdorovyo krepitəm ponda da çelad vospitajtəm ponda.

Çelad vospitajtəm mijə Iıddam ətlasa zadaçaən. Sovetkəj vlaş as ozas suvtətə zadaça. Bıdtıny da zorətənəy umən da tıvkıdən kommunistiçeskəj obşestvoliş çlennezəs.

Mijanlı kolə vospitajtnı „vıl pokolenqo uzalış otiŕıslış zdorovəjən da olansə rađejtəmən, medbə soveckəj stranaliş lebtisə vınsə da dorjisə sijə aslanıys morosən“ (Stalın baitəm şərti XVI partijnəj sjezd vılyı). Eta uzyń çelad beregitən uçrezdənqoes kerənəy ızılt i otvetstvennəj mog. Perxta çelad zaraznəj sogəttelezkət pesşəm, medbə niya ыləzək ez paşkalə, pravelnəja dəzirajtəm, pravelnəja verdəm, pravelnəj kommunistiçeskəj vospitanqo şetəm, to kyeəm uz kolə suvtətnı mam da çelad beregitəm ponda uçrezdənqoezən. Ena uçrezdənqoezən kolə levtıny uzlış kaçestvosə, nı gəgər kolə organizujtın aj-mamlış samodejaťenos. Çelad ponda konsltaciaez da jaşliez nuətənəy dugdıvtəg vospitatelnəj uz aj-mameznıskət. Estən mammeznıysə velətənəy, kyz kolə gortanıys dəzirajtnı kagaeznıysə, i kypım burzıka jaşlies nuətənəy uz mammeznıys kolasıny, sınpım burzıka mammeznıys gor-

tanъs dәzirajtәпь-kagaezпъsә, sъпьт kокqытъk
ниәтпъ peşşәm zaraznәj sogәttezkәt.

Sъshaң, kъпьт виgъka pondasә niәtпъ etijә
uzsә tam da çeļad берегитан uçrezdenqoez, sъпьт
surytъka pondas түппъ zdorovşәtana изъs
zdorovәj kommuqistiqesкәj şmena изъп.

Цена 10 коп.

Редактор Ф. А. ТУПИЦИН

Tex. ред. И. И. РАДОСТЕВ

**Оклярт № 176. Заказ № 483. Тираж 1000. Сдано в набор 10/II-85 г.
Подписано к печати 20/II-85 г. Печатных листов 1.**

и. Кудымкар тип. „Свердполиграфа“